

Konszenzuskeresés a hazai társadalmi-gazdasági átalakulás további lépéseihez

2008 tavaszára a végletes ellentétektől szabdalt magyar társadalomban egyedülálló egyetértés mutatkozik az ország rossz állapotának és perspektíváinak megítélésében. Uralkodóvá vált a közgazdász-társadalomban, de a közvélemény egy jelentős részében is, hogy a rendszerváltás óta alkalmazott gazdasági és társadalmi modellünk kimerítette tartalékait, továbbfejlődésre alkalmatlan, a változások ismételt elodázása további stagnálással, leszakadással jár, a fejlett országokhoz való felzárkózás pedig illuzórikussá válhat.

A társadalom túlnyomó része mindezek ellenére a bárminemű változással szemben erősen elutasító, a közhangulat depresszív.

A kormánykoalíció felbomlása, a politikai elit alkalmatlanságának felismerése mind a közgazdász szakma, mind egyes munkaadói érdekképviseltek fokozódó aktivitását hozta magával, reformjavaslatokkal árasztva el minden jelentősebb médiafelületet. A sort a liberálisnak tekintett közgazdászok kezdték el javaslataik publikálásával, így önálló javaslatokkal lépett fel Bokros Lajos, Csillag István, Simor András, majd a legátfogóbb reformtörekvéseket kidolgozó, a FIDESZ-hez közelállónak tekintett csoport, az Oriens jelentette meg tanulmányát.

A LIGÁ-nak ebben a helyzetben saját értékválasztása alapján kezdeményezően kell fellépnie, mind a meghaladni szándékozott jelenlegi magyar modell helyébe lépő célállapot kialakításában, mind a választott eszközrendszer meghatározásában.

Diagnózis

A kialakult helyzet értékelésében a közgazdászok körében nagyfokú az összhang. Eszerint a magyar gazdaság növekedésének legfőbb gátja az **állam korábbi és mai túlvállalása**. Ezek együttesen eredményezik a nagyarányú **államadósságot** és annak óriási **kamatterheit**, amelyet az ismételten újratermelődő **államháztartási deficit** okoz. A gazdasági fejlettségünkhöz képest túlméretezett állami szerepvállalás **túladóztatással** jár a vállalatok számára, amely a **versenyképesség** és a **növekedés gátja**, elsősorban a hazai tulajdonú vállalkozások esetében, valamint a **bérek közterhei** vonatkozásában, ami drágítja a **foglalkoztatást**. A bérek vonatkozásában az **adóék nagysága**, illetve a **szociális rendszer bőkezűsége** alacsonyan tartja a **munkaerő kínálatot**, alacsony **foglalkoztatási szintet** eredményez, ami párosul az **inaktivitás** és a **munkanélküliség** magas arányával.

Az így kialakult **csapdahelyzet** régóta fogva tartja a magyar gazdaságot. A kormány a konvergencia-programban jobbra egyoldalúan a **bevételek** növelésével kívánta a megbomlott államháztartási egyensúlyi feltételeket helyreállítani, tovább mélyítve ezzel a csapdahelyzetből fakadó problémákat. Az állami kiadások struktúrájának alapvető, **rendszeres változtatása** ismét elmaradt, ami a többéves tapasztalatok szerint már középtávon a deficitek növekedésével, az egyensúly romlásával jár.

Terápia

Néhány javaslat - elsősorban egyes politikai erők, munkaadói érdekképviseletek, néhány közgazdász – **csodaszerként adóreformot követel, ami esetükben egyértelműen adócsökkentést** takar. Mivel a gazdaság növekedése nem termeli meg ennek fedezetét, nagyvonalúan a **kiadási oldal** drasztikus megnyirbálása árán. Nagyságrendje az adócsökkentésnek **250 Mrd forinttól 2500 Mrd forintig** terjed, szerencsés esetben több évre elhúzódó változtatásokkal. A javaslatok középpontjában az **egykulcsos személyi jövedelemadó** áll, amely az átalakuló gazdaságokban szinte általánossá váló megoldás, szemben a fejlett uniós tagországok gyakorlatával. Mivel jelentős **adókieséssel** jár, forrásául az **adókedvezmények megszüntetése, a szociális kiadások csökkentése** – az ellenőztönző **szociális segélyek, a családtámogatási rendszer** szigorítása stb. – esetenként a **közigazgatás, az önkormányzati szféra** reformja szolgálna. Elodázott, de a későbbiekben megkerülhetetlen lehet majd az **általános érték alapú ingatlanadózás** bevezetése is, amely lehetővé tenné a bérekre rakódó nagyarányú terhek csökkentését is.

Természetesen a munkaadói javaslatok a **vállalkozásokat terhelő adók** – elsősorban a **különadó** – csökkentése mellett is érvelnek.

Néhány javaslat a korábban vázolt csapdahelyzetből való kitörést több ponton kívánja elérni, így célul tűzi ki a **munkakínálat, a foglalkoztatottság** növelését, az **inaktivitás** és a **munkanélküliség** csökkentését is. Az eddigi szigorításokon túlmenően javasolják a **nyugdíjkorhatár** emelését, a **korhatár alatti nyugdíjazások** – elsősorban a **rokkantsági nyugdíjazás** – visszaszorítását, a **minimálbér eltörlését**. (Ez utóbbinak különös jelentőséget ad az a tény, hogy a minimálbérről szóló hároméves bérmegállapodás idén lejár.)

Az eddigiekből is kitetszik, hogy a javasolt megoldások mind nagy horderejű, a társadalom széles rétegeit kedvezőtlenül érintő megoldásokat vázolnak fel a jobb jövő, a **versenyképes, munkaalapú, jólétet teremtő** ország reményében. Általános a felismerés, hogy a társadalmi – gazdasági élet szereplőinek minél nagyobb részének konszenzusa szükséges a terhek megosztásáról. (Bár az eddig történt gyakorlati lépések, a munkaadók tárgyalásai az ellenzék és a kormány képviselőivel a szakszervezetek kihagyása mellett az ellenkezőjéről tanúskodnak.)

A szereplőktől a helyzetből fakadó kihívások új magatartásokat, megközelítéseket követelnek. A hosszú helyben járás ellenére meg kell tudni állapodni fájdalmas intézkedésekről. Ehhez a partnerek részéről a korábbinál sokkal nagyobb bizalomra, egymás iránti megértésre, az előnyök és hátrányok gondos mérlegelésére van szükség. A korábbi ki-ki győz le típusú játszmák végtelenített körforgása helyébe a nyertes-nyertes játszma kultúrájának megteremtése kell, hogy kerüljön.

A LIGA ebben a folyamatban úttörő szerepet vállalhat, a szakszervezeti oldalon tapasztalható passzivitással és ötlettelenséggel szemben egy új megközelítéseket és attitűdöket hordozó politikával. Ehhez azonban szükség van a problémák azonosítására, az egyes javaslatok elemeinek és összefüggéseinek elemzésére, önálló, koncepcionálisan megalapozott álláspontok kimunkálására.

Tézisek a LIGA álláspontjának kimunkálásához

Az első és legfontosabb kérdés, hogy a kialakult helyzetet miként értékeljük. Olyan válságjelenségekkel állunk szemben, amelyek azonnali, akár drasztikus beavatkozást igényelnek, és akár további, drámai szociális áldozatok árán hoznak javulást, avagy van időnk és lehetőségünk az alternatívák közül közmegegyezéssel kiválasztani az optimális megoldásokat?

A válaszuk erre csak az utóbbi lehet. Vitán felül áll, hogy az ország számos súlyos nehézséggel küzd. Ugyanakkor a gazdaság állapota javuló tendenciát mutat, a növekedés enyhe erősödést, az egyensúlyi folyamatok nagymértékű javulást mutatnak. A fennmaradó problémák azonban orvosolandóak, mert az ország további fejlődését akadályozzák.

A további megválaszolandó kérdés éppen az, hogy mit tartunk a legfontosabb megoldandó problémának az ország jövője érdekében?

Ismeretes, hogy a politika szereplői és a közgazdászok tekintélyes része az adóreformban – jelesül: adócsökkentésben, lehetőleg lineáris adóztatás bevezetésben legalább a személyi jövedelemadóztatásban – látja a kivezető út zálogát. Pártfogói szerint ez biztosítja az ország versenyképességét, gazdasági növekedés erőteljesebb iramát, a krónikusan rossz foglalkoztatott-inaktív arány javulását, a tényleges közteherviselés megvalósulását. Először ezeket a szempontokat vegyük sorra.

A versenyképesség összetett kategória. Minden elemzés, felmérés azt támasztja alá, hogy a versenyképesség, a töркеvonzó képesség összetevői közül a bérek– ezzel összefüggésben a ráarakódó közterhek nagysága – fontos, de nem elsődleges szempont. A meghatározó jegyek közül az élen az üzleti környezet kiszámíthatósága, a megfelelő infrastruktúra, a szakképzett munkaerő rendelkezésre állása, a közigazgatás szakszerűsége és gyorsasága mind megelőzi az bérek vagy az adómértékek kérdését. Könnyen belátható, hogy ezeknek a tényezőknek a fejlesztése az igazi kihívás, amelyet pártolnunk és képviselnünk, követelnünk kell.

Nincs közvetlen összefüggés az adómértékek csökkentése, a lineáris adózás bevezetése és a gazdasági növekedés felpörgése között, még akkor sem, ha pl. az előszeretettel meghivatkozott Szlovákia esetében kézenfekvőnek is látszik hasonló következtetés levonása. Ellenpélda az újonnan csatlakozott országok közül az eminens Szlovénia, amely a jövedelemadó-rendszerének marginális adókulcsa a miénket is meghaladó 41 százalékos mértékű.

Rá kell mutatni arra is, hogy a lineáris adó bevezetése nagy adókieséssel jár, amely a lanyhább növekedés, valamint a konvergencia-program követelményei közepette csak nagy szociális kiadáscsökkentések árán valósulhatna meg. Szlovákia esetében is ez történt: a gazdasági csoda országában uniós összehasonlításban kirívóan magas a munkanélküliség, a szegénységi ráta, a bérek növekedése csak ötödannyi, mint a termelékenységé. A javaslatok szerint a kieső adóbevételeket az adókedvezmények eltörlésével, a szociális és foglalkoztatáspolitikai kiadások megnyirbálásával, a minimálbér adómentességének megszüntetésével kell előteremteni. Amelyek közül egyik sem támogatható.

A lineáris adózás bevezetésével kapcsolatban közteherviselés megvalósulását is emlegetni szokták, annak elviselhetetlenségével példálózva, hogy az adózók 40 százaléka fizeti az adók 60 százalékát. (Bár erről önmagában, a jövedelem-eloszlási adatok mellé tétele nélkül vaskos értelmetlenség beszélni, de ezt most hagyjuk figyelmen kívül). Az tény, hogy a minimálbér adómentessége, az alkalmazottak adójóváírása, valamint a progresszív adórendszer együttes hatása is közrejátszik ebben az összefüggésben. A közteherviselés megvalósulása a lineáris adó bevezetése esetén tehát az alacsonyabb kereseti sávba tartozóknál jelentős mértékű adóemelés jelent, felrúgva egyébként azt az elvet is, mely szerint a magasabb jövedelműek nagyobb arányban járuljanak hozzá a közös kiadásokhoz.

Nem lebecsülve egy adócsökkentés fontosságát, a legfontosabb probléma meghatározásához más úton kell elindulnunk. Az ország legnagyobb problémája az alulfoglalkoztatottság, a magas inaktivitási arány. Érzékelik ezt a javaslatokat kidolgozók is, és megoldásaikban erre koncentrálnak. A csodarecept ezen a téren az adócsökkentések révén az adóék mérséklése, ezáltal a munkavállalás ösztönzése és a munkaerő-kereslet növelése, pl. a minimálbér eltörlésével. A hangsúly mégis a munkaerő-kínálat növelésére helyeződik. Ennek eszközei: a szociális juttatások erőteljes csökkentése, esetenként megvonása, beleértve az anyasági ellátásokat is, a nyugdíjkorhatár felemelése, a rokkantnyugdíjazás feltételeinek erőteljes szigorítása stb. Az így létrejövő "amerikai típusú munkaerőpiac révén vélük megvalósíthatónak a foglalkoztatottság emelését. A kényszerítés és a büntetés eszközeinek egyoldalú alkalmazása azonban nem csak elveinkkel ellentétes, hanem kontraproduktív is lehet.

A hazai alacsony foglalkoztatottsági ráta elfed néhány fontos tény. A munkaügyi kutatások megerősítik, hogy a hivatalos adatokhoz képest jelentősen kisebb az elmaradásunk az uniós átlaghoz képest. Azok szerint ugyanis a diplomások körében hasonlóan magas a foglalkoztatottsági szint, a jelentős különbség a szakképzetlenek mutatóiban jelentkezik. Ez pedig a fekete foglalkoztatás masszív jelenlétére utal. Mondhatjuk úgy is, hogy a legális foglalkoztatásunk kirívóan alacsony ebben a körben, és ez a tény eredményezi az összes foglalkoztatottra vonatkoztatott alacsony arányt.

Könnyen belátható, hogy pl. a lineáris adózás bevezetése vagy a minimálbér adóztatása a munkaerőpiac eme szegmensében a legális foglalkoztatást nem bővíti, ellenkezőleg, tovább rombolja annak feltételeit. Ez játszódott le egyébként Szlovákiában is.

Végezetül néhány szót arról, ha a javaslatok zömét alkalmatlannak vagy elfogadhatatlannak tartjuk, milyen pozitív megközelítésekkel tudunk előállni?

Szükség van az adók és járulékok csökkentésére, a közkiadások – és az elmúlt évek nagyarányú létszámvesztését követően a közszféra – további sérelme nélkül. Forrásként pl. a gazdasági növekedés beindulása mellett a vállalkozások adminisztrációs terhének drasztikus csökkentéséből adódó megtakarítás lehet. (Az uniós tagországok átlagához képest a hazai vállalkozások mintegy 700Mrd forint többletterhet viselnek.) Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy hazánkban a tőkét terhelő adók alacsonyabbak, mint az EU 15 tagországok, mint az újonnan csatlakozott országok átlaga! (A GDP százalékában a tőkét terhelő adók hazai értéke 3,7, az EU 15 országok átlaga 8,9, az újonnan csatlakozottaké 4,4.) ezért a vállalkozói jövedelem-kivétek terhelését a bérekéhez kell közelíteni.

Az infláció csillapodásával meg kell valósítani az adórendszer átstrukturálását, a béreket, jövedelmeket terhelő adók helyett a fogyasztást terhelő adóknak kell nagyobb szerepet

kapniuk, beleértve a különféle ökoadókat is. A feketegazdaság további kifehéritése mind az államháztartás egyenlegét mind a bevételi, mind a kiadási oldalon előnyösen befolyásolhatja. Erőteljes lépésekre van szükség a gazdaságot súlyosan torzító korrupció felszámolására. (pl. a közbeszerzések esetében a korrupció becslések szerint 15-20 százalékkal növeli a kiadásokat!)

A feketegazdaság-és a korrupció visszaszorítása nem képzelhető el a pártok finanszírozása és gazdálkodásuk szigorítása nélkül, amelyre nem csak a közvélemény nyomása miatt, hanem az egészségesebb gazdaság kialakulása érdekében is szükség van.

A munkaerő iránti keresletet elsősorban célzott adó-és járulékkedvezmények alkalmazásával a mikro-és közepes nagyságú (szinte kizárólag hazai tulajdonú) vállalkozások körében célszerű fokozni. (Ebbe az irányban már több kezdeményezés is van.) Meg kell határozni a középtávú, általános adócsökkentés ütemezését is.

A munkaerő kínálat növelésének eszköze nem az elemi szintű megélhetést sem biztosító munkák rendjébe való kényszerítés, hanem a munkaerő minőségi jellemzőinek javítása. Meg kell szüntetni a közoktatásból történő szakadatlan forráskivonást, mert a funkcionális analfabetizmus terjedése nem egyeztethető sem a globális verseny követelményeivel, sem a humánus társadalom alapértékeivel. A szakképzés fejlesztésében mutatkozó évtizedes mulasztásokat sürgősen pótolni kell, tűrhetetlen, hogy a fiatal korosztály tagjai közül minden ötödik állástalan.

Kilábalás: a konkrét lépések*

A probléma:

A jelenlegi magyar gazdasági modell válsága, melynek alapvető megnyilvánulása, a hazai Kkv-k prosperálásának hiánya. A magyar gazdaság kettészakadt (Dualitás válsága) egy meglehetősen hatékony külföldi, és egy meglehetősen hatékonytalan hazai részre. A gazdaság egészére jellemző azonban a növekedés drasztikus lassulása.

Okok:

- Munkát terhelő magas adó és járulékszint
- Szociális juttatások jelenlegi rendszere

Megoldás:

I.

Munkát terhelő adók csökkentése:

Javasolt szja. átalakítás: 2009:

-0-170.00: 9%

-170.000-270.000: 18%.

-270.000 felett pedig 36%-os kulcs.

2010-től 170.000-500.000 forint között lenne érvényes a 18%-os kulcs.

Minimálbér megszüntetése.

Járulékok csökkentése:

Minimális kötelező járulék nyugdíjcélból:

Munkavállalónak minimum 10.000 forint, munkáltatónak minimum 20.000 forint.

Társadalombiztosítás esetében:

Munkavállalói oldalon 17, majd 15%, munkáltatói oldalon 25%.

Továbbá:

- EVA és EKHO eltörlése
- ÁFA 23 százalékosra növelése
- Szeszes ital és dohánytermékek jövedéki adójának emelése
- Minimálbér adójóváírásának eltörlése

II. Szociális juttatások rendszerének átalakítása:

-Családi pótlék: A fele adókedvezmény formájában járna, minden esetben iskolába járáshoz kötődne

-Gyes-re, Gyed-re való jogosultságot 1,5-évben maximalizálnák

-Nyugdíjkorhatár emelés (kétévente egy évvel emelkedne egészen 65-éves korig)

-Nyugdíjemelésnél a svájci indexálási rendszer megszüntetése, emelés alapja az infláció legyen

Rokkantsági nyugdíj differenciálása (kisebb mértékben leszázalékolt, kevesebb szolgálati idővel rendelkezők kevesebbet kapjanak), felülvizsgálati rendszer szigorítása

-felnőttképzések, átképzések ritkítása

- állami bérek befagyasztása

- állami támogatások mérséklése

Eredmény: Már 2009-től jelentősen csökkenne a költségvetés bevételi és kiadási oldala, amely az állam méretének csökkenéséhez vezetne. 2010-től további megtakarítások lennének várhatóak, melyek így további adócsökkentésre lennének fordíthatók, tovább csökkentve az állami szerepvállalás mértékét.

* Az *Oriens anyaga* kivonatolva